

Julie Kjelvik

Julie Kjelvik

er samfunnsøkonom og prosjektleder i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helsestatistikk. (julie.kjelvik@ssb.no)

Vernepliktige opp i vekt

Norske vernepliktige har blitt nesten tre kilo tyngre de siste 15 årene. Høyden har stabilisert seg på 1,80 meter etter å ha økt jevnt de siste 100 årene. Stagnert høyde og økt vekt gjør at forholdet mellom høyde og vekt, målt ved BMI, øker.

Norske menn har lovfestet verneplikt og blir både veid og målt ved sesjon. Vekt-målingene finnes som offentlig statistikk fra 1995, mens høydedata finnes helt tilbake til 1878.

Tre kilo tyngre på 15 år

På slutten av 1990-tallet veide en gjennomsnittlig vernepliktig i underkant av 73 kilo. Fra tusenårsskiftet har de blitt tyngre og tyngre for hvert år fram til i 2009 da gjennomsnittsvekten viste nesten 76 kilo (se figur 1). Trenden er i tråd med hva andre undersøkelser finner for unge menn. I løpet av en tiårsperiode har andelen med overvekt og fedme økt fra 9 til 14 prosent for menn i alderen 16-24 år (SSB 2009).

Forsvarets egne studier finner også vektøkning blant vernepliktige i perioden 1985-1998 (Bjerkedal mfl. 2001). I tillegg finner de vektforskjeller mellom vernepliktige født i Norge og i utlandet. I 1985 var gjennomsnittsvekten for vernepliktige født i Norge på 70,3 kilo og økende i perioden, mens vernepliktige født i utlandet var på rundt 69 kilo i hele perioden.

Tross vektøkning har unge menn på mange områder sunnere livsstil enn før. Flere i alderen 16-24 år mosjonerer ukentlig, og færre sier at de aldri mosjonerer. Dagligrøykende er så å si halvert på ti år. Og færre unge menn drikker sukkerholdige drikker og spiser søtsaker daglig (SSB 2009).

Oslo-gutter lettest

4,4 kilo i gjennomsnitt skiller fylkene med letteste og tyngste vernepliktige i 2010 (se tabell 1). Vernepliktige fra Oslo var de letteste, med 73,4 kilo, mens vernepliktige fra Nord-Trøndelag og Hedmark var de tyngste, med 77,8 kilo i snitt. Fylkesvise forskjeller i vernepliktiges vekt varierer noe fra år til år, men vernepliktige fra Oslo har hatt lav gjennomsnittsvekt i alle år siden 1995.

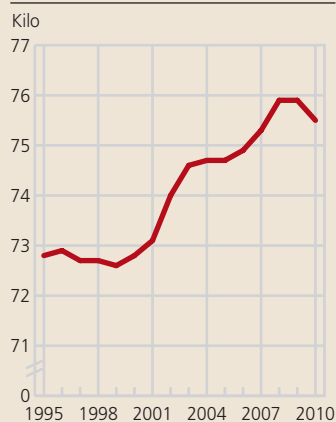
Tabell 1. Høyde og vekt for vernepliktige¹, etter fylke. 2010

	Antall vernepliktige	Gjennomsnittshøyde, cm	Gjennomsnittsvekt, kg
I alt	26 656	179,5	75,5
Østfold	1 380	180,1	76,0
Akershus	3 697	179,8	73,6
Oslo	2 684	179,5	73,4
Hedmark	1 086	178,6	77,8
Oppland	864	179,3	76,3
Buskerud	1 748	179,4	75,4
Vestfold	1 308	178,9	74,3
Telemark	1 102	180,3	77,1
Aust-Agder	555	180,8	76,8
Vest-Agder	847	180,8	76,3
Rogaland	2 037	180,0	76,0
Hordaland	2 469	180,1	75,9
Sogn og Fjordane	326	180,8	76,8
Møre og Romsdal	1 063	179,5	76,5
Sør-Trøndelag	1 579	179,3	75,6
Nord-Trøndelag	807	179,0	77,8
Nordland	1 292	178,6	76,4
Troms			
Romsa	1 178	178,7	75,8
Finnmark			
Finnmárku	564	176,8	76,8

¹ Oppgavene gjelder menn i utskrivningsstyrken året før.

Kilde: Statistisk årbok 2010, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. Vernepliktiges vekt. 1995-2010. Kilo

Kilde: Statistisk årbok, Statistisk sentralbyrå.

I 2010 ser vi for første gang en nedgang i vekten siden tusenårsskiftet. Da gikk gjennomsnittsvekten for norske vernepliktige ned med 400 gram fra året før. Det gjenstår å se om dette er en midlertidig eller permanent nedgang.

Høyden har stagnert

Fra rundt år 1900 har vernepliktige vokst ti centimeter, men stagnert like under 1,80 meter fra og med 1980-tallet (Bore 2007). Varierende sesjonssalder medfører noe usikkerhet rundt tallene, men hovedårsakene til den historiske veksten er bedre kosthold, mindre arbeidsslit og færre som er utsatt for sykdom. I løpet av århundret har Norge opplevd økt velstand og økonomisk vekst, noe som reflekteres blant annet i at høyden til vernepliktige har gått opp.

I et historisk perspektiv ser det ut til at høydekurven til unge menn er i ferd med å flate ut (se figur 2). Det er blitt drøftet om det finnes et fysiologisk «tak» på gjennomsnittshøyden for unge menn i en befolkning, men fordi vi ser at nederlenderne er et enda høyere folk, kan det dermed være mulig å bli høyere. Noe av forklaringene på den stagnerte veksten er at gevinster knyttet til økonomisk vekst og bedre helsetjenester er brukt opp. Det pekes også på at Norge i større grad er blitt et multikulturelt samfunn hvor mange har bakgrunn fra land hvor gjennomsnittshøyden gjerne er lavere enn i Norge.

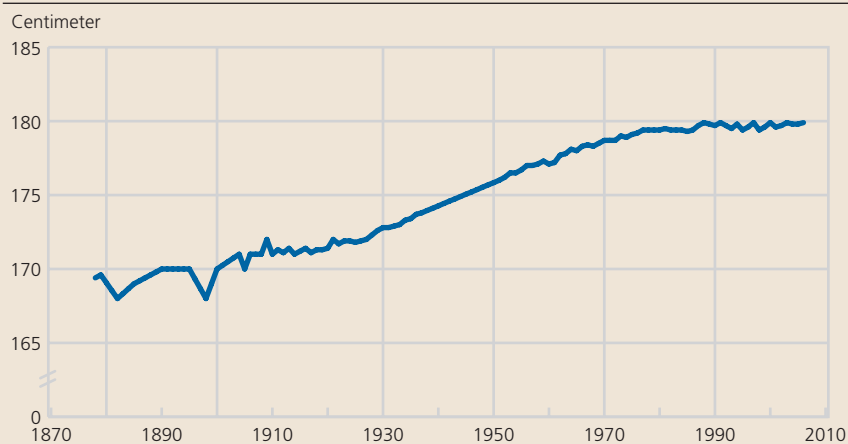
Fire centimeter skiller gjennomsnittshøyden i fylkene med de laveste og de høyeste vernepliktige i 2010. Høyden på finnmarkingene har vært 2–3,5 cm under landsgjennomsnittet for alle målinger tilbake til 1915, noe som muligens kan relateres til at samene jevnt over er kortere enn andre. De høyeste vernepliktige finner vi i dag i Agder-fylkene og Sogn og Fjordane, mens høyden på Oslo-gutter er lik gjennomsnittet for landet.

Økende BMI

Siden høyden har stabilisert seg, følger utviklingen i vernepliktiges BMI kurven

Figur 2. Gjennomsnittlig kroppshøyde. 1878-2006

¹ Gjelder menn i utskrivingsstyrken året før. 1878-1900: Tallene gjelder kun for sørlige Norge t.o.m. Nord-Trøndelag. 1878-1912: Rekrutter under 158 cm og over 185 cm er ikke med. 1913-1916: Rekrutter under 157 cm og over 186 cm er ikke med. 1938-1950: Interpolert. Kilde: Bore 2007, Statistisk sentralbyrå.

Om BMI

BMI er en forkortelse for Body Mass Index, som betyr kroppsmasseindeks, og er et mål på forholdet mellom høyde og vekt. Målet skiller ikke mellom fett- og muskelmasse.

$BMI = (\text{vekt i kilo}) / (\text{høyde i meter} \times \text{høyde i meter})$

for vernepliktiges vekt. I 2009 hadde den gjennomsnittlige vernepliktige en BMI på 23,5, mens bunnpunktet for perioden 1995-2010 var på 22,5 i 1997 (se figur 3). Siden vi her ser kun på summariske data, kan ikke andelen overvekt beregnes. Grensen for mulig undervekt og overvekt settes tradisjonelt på henholdsvis under 20 og over 25. Det er således ingen tvil om at de vernepliktiges vekt har gått i retning overvekt, men siden vekten gikk litt ned i 2010, kan det være mulig at trenden er i ferd med å snu.

I 1985 var gjennomsnittlig BMI for vernepliktige enda lavere, på 21,7 (Bjerkedal og Brevik 2001). Bjerkedal og Brevik studerer variasjoner i BMI for årskull av sesjonerte menn født i perioden 1967-1980, det vil si gutter som ble 18 år i perioden 1985-1998. Hovedresultatene fra studien er økt BMI på landsnivå, fylkesvise forskjeller, jevn stigning av andel menn med fedme og fallende andel undervektige.

Referanser

Aukrust, Kjell (1977): *Ludvig*, Oslo.

Bjerkedal, Tor og Brevik, John Ivar (2001): *Geografiske variasjoner i kroppsmasseindeks målt ved sesjon for menn født i Norge 1967-80*, Tidsskrift for den norske legeforening nr.30, 2001.

Bjerkedal, Tor mfl. (2001): *Høyde, vekt og kroppsmasseindeks ved sesjon for menn født i årene 1967-80*, Tidsskrift for den norske legeforening nr.6, 2001.

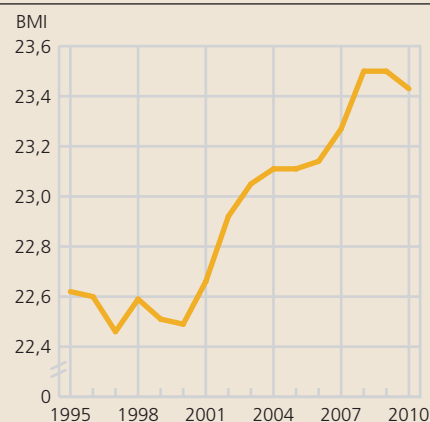
Bore, Ragnhild Rein (2007): *«Norske rekrutter har skutt i været»*, i På liv og død, Statistiske analyser 94, 2007, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk årbok, årganger 1995-2010, Statistisk sentralbyrå.

SSB (2009): *Flere overvektige menn*, Statistisk sentralbyrå, Levekårsundersøkelsen 2008 (<http://www.ssb.no/helseforhold/>)

www.forsvaret.no/verneplikt

Figur 3. Vernepliktiges BMI. 1995-2010

Kilde: Statistisk årbok, Statistisk sentralbyrå.

Olav den Hellige borte neri graset

Den kjepphøye Solan Gundersen kunne belære den engstelige Ludvig om så mangt. Fra sjølveste forskningssjefen i Statistisk sentralbyrå, Odd Aukrust, hadde Solan fått vite at den norske soldat i gjennomsnitt var 179 centimeter og vokste 0,8 millimeter om året. Og da var det bare å regne seg tilbake til slaget på Stiklestad og forkynne til Ludvig at: «Dessa oppskrytte råskinna som barka sammen i slaget på Stiklestad var itte høyere enn 29 centimeter!» [...] «Døm var rett og slett borte neri graset». – Etter det holdt Ludvig seg til opptråkkede stier ... (Aukrust 1977).

Skulle vi brukt Solans «statistiske kjensgjerninger» på beregning av vekt, ville en norsk soldat på 1630-tallet vært like lett som en melkekartong. Og bruker vi Solan-metoden som en framskrivning, vil norske rekrutter veie et tiendedels tonn på 2130-tallet. De blir i hvert fall ikke «borte neri graset»!

Døm var ikke høyere enn ei tomflaske